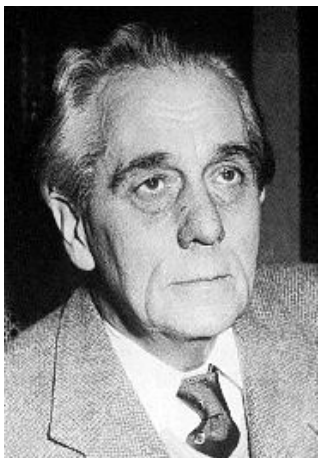

BERTIL MALMBERG - DIKTARFURSTEN PÅ SOTHOLMEN

av Lars Olof Persson

Författaren och ledamoten av Svenska Akademien Bertil Malmberg är idag främst ihågkommen för barndomsskildringen **Åke och hans värld**. Boken kom ut redan 1924, men blev uppskattad av en ny och större publik efter Allan Edvalls filmatisering 60 år senare. Malmberg var född i Härnösand 1889, där fadern var lektor i franska. Bertil bestämde sig redan i tio-årsåldern för att bli en stor diktare. I memoarerna berättas hur lille Bertil skrev till idolen Zacharias Topelius för att be om goda råd. Hans formuleringskonst utvecklades tidigt, inspirerad av den tidens storheter som Levertin och Heidenstam. Debutböckerna fick ofta lysande recensioner:

- *Sverige har fått en stor skald, konstaterade Göteborgs Aftonblad när diktsamlingen Atlantis kom ut 1916.*

Hans karriär som diktare kröntes av att han vid 65 års ålder invaldes på stol nr 18 i Svenska Akademien. Men vägen dit var långt ifrån spikrak. Efter de kritikerrosade debutböckerna bosatte han sig i Tyskland. *"Det var till München jag bröt upp 1917, av många anledningar, men i första rummet för att gifta mig"*, förklarade han senare i den första memoarboken **Ett stycke väg (1950)**. Han gifte sig där med den åtta år äldre dansösen Gabie Mariagraete. Under nästan hela 1920-talet levde han sedan ett tämligen utsvävande liv i Münchens artistkretsar.

Efter en nervkollaps återvände han 1928 till Sverige för vård på psykiatriska kliniken Konradsberg. Hustrun Gabie hade stannat kvar i Tyskland och hon avled efter ett par år i en trafikolycka. Väl återställd medverkade Malmberg under 1930-talet flitigt på kultursidorna i pressen

och anställdes 1936 som skribent och översättare vid tidningen Allehanda. Den ägdes då av Axel Wenner-Gren som stod på höjden som både industriman och kulturmeccenat. Malmberg umgicks också privat med paret Wenner-Gren. Det hände att han inviterades till Häringe slott för att underhålla värdparet och deras många gäster med välformulerade verser. Bertil Malmberg var känd som en vältalare som gärna anlätades för att både författa och recitera prologer och kantater vid offentliga tillställningar runt om i landet. Det berättas att han redan i 20-årsåldern hade anlåtats för att skriva och deklamera en lång drapa vid Stockholmsolympiadens öppnande 1912.

Garbo på Sotholmen

Det var i mitten av 1930-talet, när Malmberg bodde som gäst på Häringe, som också Greta Garbo kom dit ut på besök. Det måste ha varit mellan inspelningarna av **Anna Karenina** och **Kameliadamen** som Garbo var tillfälligt hemma i Sverige. Wenner-Grens chaufför hämtade henne för att inspektera Sotholmen – som var arrendegård under Häringe slott - som ett möjligt framtida residens i hemlandet för filmstjärnan. Men när Garbo besett bostadshuset tyckte hon att det var för oansenligt för hennes behov. Hon var då, vid 32 års ålder, redan en världsberömd stjärna och antagligen inte lika tillbakadragen som hon senare skulle bli.

Men Bertil Malmberg som också följde med och tittade på huset tyckte mycket om stället. Det låg – och ligger ju än idag - inbäddat i ett tuktat landskap med utsikt mot fjärden i öster. Den lilla bäcken letar sig genom parken. Diktaren formulerade sina intryck av Sotholmen på ett så lysande sätt, att den både rike och generöse direktör Wenner-Gren på stående fot erbjöd diktaren att bo gratis på Sotholmen. Det enda villkoret var att han skulle anställa en trädgårdsmästare för att hålla parken i hävd. Och sannolikt att han skulle fortsätta att höja den kulturella nivån på sällskapslivet på Häringe.

Så kom det sig att – som någon sagt ”den moderna svenska litteraturens diktarfurste” - Bertil Malmberg flyttade in på Sotholmen år 1938. Där kom han att bo kvar i tio år. Under den tiden hann han att skilja sig från sin andra hustru Greta, gifta om sig med sin tredje fru Görel och efter fem år skilja sig även från henne. I memoarerna skriver han:

- Görel lärde sig aldrig att trivas på Sotholmen,. Hon kände sig jagad av andar, som hon trodde att jag var i maskopi med. Var jag det? , frågar han sig självanklagande.

Det väckte också uppmärksamhet i pressen när han gick med i kristna Oxfordgruppsrörelsen för att tillsammans med Sven Stolpe propagera för att rusta upp moralen i världen. Bara för att något år senare vända ryggen åt samma rörelse.

”Blott våra andetag och bäckens brus”

De täta skiftena i privatlivet, den spända tidsandan före och mitt under brinnande världskrig och naturens prägel kring Häringe kom att avspeglas sig både i hans symbolrika diktverk och i de betydligt rakare memoarböckerna. Detta noterar också Werner Aspenström i sin minnesbok **Bertil Malmberg** som publicerades **1987**:

- *Diktsamlingen Flöjter ur ödsligheten (1941) ger glimtvisa besked om flera förändringar än dem som sammanhänger med uppbrottet från Oxfordgrupprörelsen. Skilsmässan från hustrun och förälskelsen i en ny kvinna är händelser som öppet eller beslöjat speglas i dikterna, liksom flyttningen till en lantlig miljö. 'Blott våra andetag och bäckens brus./Jag kysser dina ögons slutna ljus.'*

Den bäcken hade inte sorlat förr. Platsen var Sotholmen, Axel Wenner-Grens gård i Södertörn”, skriver Aspenström.

Särskilt den lilla bäcken genom Sotholmen tycks således ha givit diktaren storslagen inspiration. I självbiografien **Ett författarliv (1952)** skriver han något dramatiskt:

- *Att ha en bäck så nära inpå sig är att leva i umgängelse med de gåtfulla myterna.*

Och i en ovanligt sprudlande vårdikt målar han denna tavla av 1940-talets Sotholmen:

*Bäcken går lycklig
fram över blanka stenar
fram under blåsande bågar
av guldbruna grenar.
Krokus och vårlök
dricka sin flyktighets ljus.
Väldiga brusa bokarna över mitt hus.*

I självbiografien beskriver han naturen i södra Västerhaninge som särskilt inspirerande för en fantasifull diktare. Här möts parken, skogen och havet på ett och samma ställe:

- *På Sotholmen finnas dessa tre element tydligt företrädde. Något inom mig tyckes fråga om icke viking Sote skulle kunna svänga om udden med sin flottilj av drakskepp och rikta stäven mot sitt sjökungliga herresäte.*

Året 1947 betecknar Malmberg själv som en ny vändpunkt i livet. Han var åter ensam på Sotholmen. På sommaren drabbades han av ett slaganfall. Arvodet från Wenner-Gren hade sedan några år tillbaka upphört efter det att tidningen Allehanda bytt ägare. Ungefär samtidigt med invalet i Svenska Akademien flyttade Malmberg från Sotholmen till Lidingö tillsammans med sin fjärde maka Carin.

Den första delen av 1950-talet blev sedan en mycket produktiv tid, han utgav flera böcker, memoarer och fem diktsamlingar i betydligt modernare stil än tidigare.

”Dekadent livsnjutare och undergångsprofet”

Det blev Gunnar Ekelöf som år 1958 invaldes som Malmbergs efterträdare på stol nr 18 i Akademien. I sitt inträdestal beskriver Ekelöf sin företrädare som en rätt gåtfull diktare, med växlande roller och attityder. Ekelöf konstaterar att företrädaren under olika skeden av sitt liv uppträtt som *”livsnjutare i en dekadent anda, amoralist, patriot, undergångsprofet och kristen proselyt.”* Ekelöf erkänner också utan omsvep att *”mycket hos Bertil Malmberg för mig tett sig främmande.”*

Werner Aspenströms samlade omdöme trettio år senare är mera positivt, men han konstaterar att Malmberg – utöver framgången med **Åke och hans värld** – aldrig blev någon folkkär diktare.

- *För en originell och stilmedveten prosa som Malmbergs återstår en tynande tillvaro i antikvariatsens katakomber, utan större hopp om uppståndelse. Lyrikens ställning i det kulturella affärlivet är naturligtvis ännu brydsammare...”* skriver Aspenström något uppgivet i sin minnesteckning över diktaren, ”diktarfursten” på Sotholmen.

Denna artikel är tidigare publicerad
i Haninge Hembygdsgilles
medlemsblad

Glimtar från Haningebygden